Kapittel 10:

Samfunnsplanlegging ved Nord universitet

Ivar Svare Holand og Hans Wilhelm Thorsen

På Nord universitet undervises det i samfunnsplanlegging på bachelorstudiet Geografi og samfunnsplanlegging. Studiet er en arvtaker etter studiene Geografi og Miljø og ressursfag som har eksistert siden henholdsvis 1992 og 1994 ved det som i dag er Nord universitet[1] med studiested Levanger. Miljø- og ressursfag var fra oppstarten et bachelorstudium, Geografi ble bachelorstudium fra 2002.

Studiet i Geografi og samfunnsplanlegging er organisert med et første studieår som utgjør en årsenhet i geografi, hvorav emnene Samfunnsplanlegging og Kartografi utgjør en tredjedel. I år to og tre utdyper emnene Samfunnsplanlegging og urban teori og Arealplanlegging det planfaglige, emnet Rettslige verktøy i samfunnsfag og forvaltning følger opp det jusfaglige, og emnene GIS og Romlig analyse det kartfaglige. I tillegg knytter emnene Bærekraftig reiseliv og Opplevelsesbasert verdiskaping an til det næringsfaglige.[2]

Fordi både søkertallene og viljen til å satse på planlegging som fagretning har variert, har det ikke vært mulig med opptak til bachelorstudiet alle år. Fokuset på det planfaglige har heller ikke vært like tydelig hele tiden, så i perioder har det vært andre studier, spesielt studiet Naturforvaltning, som har

[1] Nord-Trøndelag distriktshøgskole (NTDH) i perioden 1981 til 1994 og Høgskolen i Nord-Trøndelag (HiNT) fra 1994 til 2015 med Steinkjer som studiested, og Nord universitet fra 2016, fra 2018 lokalisert på Levanger (Frigaard, 1999).
[2] Alle omtalte emner er på 10 studiepoeng.

https://doi.org/7557/7.7880 Holand, I.S., Thorsen, H.W.: Samfunnsplanlegging ved Nord universitet. I Aarsæther, N, (red.): Samfunnsplanlegging gjennom 50 år. Septentrio Reports 2 (2024).
© 2024 The author(s). This is an Open Access publication distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License.

sørget for at det har vært mulig opprettholde planfaglig og GIS-faglig kontinuitet i kollegiet.

Studiet

Geografistudiet kom i gang etter at det regionale Høgskolestyret for Nord-Trøndelag høsten 1989 vedtok at Nord-Trøndelag Distriktshøgskole (NTDH) skulle arbeide for etableringen av et slikt fagtilbud. Det ble realisert etter at Stortinget i revidert nasjonalbudsjett for 1992, for å bøte på en økende arbeidsledighet, vedtok at antallet studieplasser kunne økes kraftig. NTDH fikk, i likhet med andre høyskoler, en forespørsel fra kunnskapsdepartementet om hvilke nye studier man kunne komme i gang med på kort varsel. Høgskolen henvendte seg til geograf Hans Wilhelm Thorsen, som på det tidspunktet arbeidet ved Nord-Trøndelagforskning, med spørsmål om det var realistisk med oppstart av geografi grunnfag samme høst. Thorsen vurderte at det ville være mulig, og NTDH la fram dette som et forslag for departementet. Resultatet var at i høyskolen i mai fikk en ekstrabevilgning for oppstart. Anekdotisk kan det nevnes at Thorsens storesøster Anniken var venn med en byråsjef i Departementet, Kari Østvedt, og etter å ha vært høgskoledirektør i en periode på fire år var Thorsen kjent i Departementet som «Lillebror». Telefonbeskjeden til rektor ved NTDH da bevilgningen kom, var følgelig: «og så må vel Lillebror få geografien sin».

Studiet på NTDH ble fra starten lagt opp identisk med grunnfag i geografi på universitetet i Trondheim, og fagpersoner rekruttert i området: geograf Gjermund Wollan som arbeidet for Selskapet for forskning og innovasjon i Nord-Trøndelag, geolog Sonja Ekker, lektor Rolf Arnesen ved Steinkjer videregående skole og meteorolog Johannes Frisk ved Værnes flystasjon. Ved oppstart i 1992 var det 24 studenter. Ekker og Frisk hadde ansvaret for naturgeografiske emner, Wollan, Arnesen og Thorsen for de samfunnsgeografiske.

Undervisning i samfunnsplanlegging kom i gang innenfor rammen av det 3-årige studiet i miljø og ressursfag, høsten 1994. Studiet omfattet et emne om arealplanlegging, undervist med to forskjellige fordypninger rettet mot henholdsvis flerbruksplanlegging og tettstedsplanlegging. Emnet ga en innføring i arealplanlegging knyttet opp mot miljø, med fokus på grønstruktur i tettsteder, planlegging i LNF(R)-områder og planlegging rettet mot næringsutnytting av utmarksressurser.

På slutten av 1990-tallet gikk antallet søkere til geografistudiet ned, og alarmklokkene ringte. Noe måtte gjøres, og løsningen ble å legge om til et samlingsbasert studium hvor det meste av undervisningen ble gitt på samlinger, mens kontinuiteten i studiearbeidet ble opprettholdt gjennom obligatoriske skriftlige oppgaver og nettstøtte. Det samlingsbaserte studiet kom i gang i år 2000, og denne profilen har vært opprettholdt siden.

I 2016 slo Høgskolen i Nord-Trøndelag seg sammen med Universitetet i Nordland og Høgskolen i Nesna og dannet Nord universitet. I en periode etter sammenslåingen hadde geografi en egen fordypning innenfor rammen av Master i samfunnsvitenskap ved Fakultet for samfunnsvitenskap. Fakultetets master ble imidlertid fra 2022 erstattet av en Master i samfunnsanalyse uten fordypninger. I 2022 skiftet geografistudiet navn til Geografi og samfunnsplanlegging og studiet fikk den mer tydelige plan- og kartfaglige profilen som studiet har i dag.

Fagpersoner i tillegg til de som allerede har vært nevnt, har vært Bjørn Terje Bakken (nå Statens vegvesen), Nina Birkeland (Flyktninghjelpen), Jason Bunderson, Ivar Svare Holand, Rikke Haave (pensjonist), Geir Olav Knappe, Jens Kveli (Statens vegvesen), Lars Petter Løkken (COWI), Guri Markhus (Trøndelag fylkeskommune), Marit Moe (Innherred regionråd), Albina Pashkevich, Anne Wally Ryan, Kjartan Greiff Selnes (Norkart), Terje Skjeggedal (emeritus, NTNU), Olof Andreas Stjernström, Torgrim Sund og Dag Ystad (pensjonist).

Forskning

I tråd med den utmarksrettede profilen på fagmiljøet knyttet til samfunnsplanlegging ved det som da var Nord-Trøndelag Distriktshøgskole, rettet også forskningen seg mot det som skjer i utmarka og i kystsonen. Hans Wilhelm Thorsen var med på Flatangerprosjektet som fra 1985 (Havik, 1987) som utforsket kystsoneplanlegging i sammenheng med næringstiltak, og som resulterte i en av landets aller første kystsoneplaner (Thorsen, 1987).

Terje Skjeggedal ledet fra midten av 1990-tallet og inn på 2000-tallet an i flere prosjekter sammen med m.a. Guri Markhus, Jens Kveli, Dag Ystad, Gjermund Wollan og Hans Wilhelm Thorsen, som tok for seg forvaltning av LNF-områder (Skjeggedal og Thorsen, 1996; Skjeggedal et al., 2001; Skjeggedal et al., 2004; Thingstad et al., 2004), inngrepsfrie naturområder

(Skjeggedal et al., 2005), og strategier for bærekraftig tettstedsutvikling (Skjeggedal et al., 2003).

Tiltaksrettet arbeid som vi startet opp denne gjennomgangen med, har vært fulgt opp senere i destinasjonsutviklingsprosjektet Havlandet (Ryan, Holand og Wollan, 2007) og i undersøkelser av samhandling mellom by og omland i Byregionprogrammet (Ryan et al., 2014). Felles for flere undersøkelser hvor Anne Wally Ryan og Gjermund Wollan har vært toneangivende er en orientering mot reiselivsnæringens utviklingspotensial, men også som utfordring i forhold til bærekraft (Høegh-Guldberg et al. 2022).

Ivar Svare Holand og Hans Wilhelm Thorsen har tatt opp igjen forskning om kystsoneplanlegging med fokus på prosessen med å lage arealplankartene og innholdet i de ferdige kystsoneplanene (Holand og Thorsen, 2018) og hvilken innflytelse forskjellige interesser dokumentert som kartdata har i kystsoneplan-prosessen (Holand og Thorsen, 2021). Eivind Junker har tilført miljøet juridisk kompetanse og har mellom annet undersøkt omfanget av dispensasjoner fra reguleringsplaner og årsakene til dispensasjonene (Haugerud og Junker, 2022) og muligheten for å kunne stille energi- og miljøkrav i planbestemmelser (Junker, Askeland og Bø, 2022). Sammen med professor Olof Stjernström og Hans Wilhelm Thorsen har han også tatt for seg den spesielle stillingen som private planinitiativ har i Norge (Stjernström, Junker og Thorsen, 2023).

Studiet i geografi og samfunnsplanlegging er samlings-basert. Samlingenes første år er lagt til forskjellige steder, og hvert sted blir brukt som læringsarena med utgangs-punkt i dets egenart. Foto: Ivar Svare Holand.

Professor Olof Stjernstöm har tatt med seg faginteressen for planlegging og nordlige problemstillinger knyttet til urfolksrettigheter og ressursutnyttelse, fra sitt arbeid ved Umeå universitet, og har etter sin start ved Nord (Levanger) i 2018 knyttet sterkere bånd til forskningsmiljøene ved Nord universitet i Bodø, mellom annet gjennom et arbeid om gruvene i Nasafjellet sammen med Tanja Ellingsen, Astri Dankertsen og Håkan Sandersen (Stjernström et al., 2024). Han har også vært initiativtaker til oppstart av en forskningsgruppe for byforskning i små og mellomstore byer (URBINN). Det tematisk fokus for forskningsgruppa er urbanisering, by- og regionalplanlegging og bærekraftig utvikling.

Undervisning om akvakultur i Flatanger i 2023. Foto: Ivar Svare Holand.

Masteroppgaver som har blitt avlagt på feltet, handler mer om det som er grunnlaget for planleggingen og resultatet av planlegging, mindre om selve planprosessene. Flere studenter har sett på risiko-faktorer i sammenheng med kommuneplaner eller reguleringsplaner: Vemund Hagen analyserte «grå» og «grønne» tiltak mot flom i Gudbrandsdalen (Hagen, 2020), David Eklund Danielsen undersøkte hvordan naturfarer har blitt behandlet i to kommuners reguleringsplaner (Danielsen, 2022) og Lars Petter Løkkens skrev om hensynssoner som virkemiddel knyttet til storulykkevirksomheter (Løkken, 2022). Hanne Sende undersøkte hvilke vurderinger om naturmangfold som blir gjort ved omdisponering av arealer, mens Knut Botten og Trine Beheim arbeidet med problemstillinger knyttet til vindkraftutbygging, henholdsvis fjernmåling av reell nedbygging av natur ved utbyggingen av Roan vindkraftverk sett i forhold til hva utbyggeren hadde konsesjon for (Botten, 2021) og konsekvensene for friluftsliv av vindkraftutbygging på Hitra (Beheim, 2022). Lasse Klæboe Kristensen leverte i 2022 en oppgave om eldres medvirkning i planprosessen (Kristensen 2022), og han har videreført dette arbeidet i beslektede problemstillinger på Nords PhD-studium i sosiologi.

Sluttord om studenter og studiet

Antallet studenter ved oppstart har variert mellom 15 i 1999 før omleggingen til samlingsbasert studium, og 76 i 2001, etter omleggingen. I de siste årene har rundt 40 studenter blitt tatt opp, men noen faller fra, og bare en tredjedel

har fra oppstarten søkt seg inn på bachelorstudiet. Når størrelsen på årskullene er fallende så er bachelorstudiet i geografi og samfunnsplanlegging i en sårbar situasjon.

Studiet er samlingsbasert, slik at studentmiljø slik en vanligvis ser det for seg rundt lesesaler, kollokviegrupper og student-fritidsaktiviteter ikke er aktuelt. Obligatoriske samlinger lagt til steder «langt vekk» (slik at alle overnatter) og vektlegging av at også mange lærere skal være til stede på samlingene, har gjort at klasseføelse og kontakt og tillit mellom studenter og lærere likevel oppstår.

Vi har rekruttert fra hele landet og har nådd fram til et segment av studenter som andre studiesteder i mindre grad har hatt som målgruppe. For en stor del er det snakk om to grupper: voksne personer som har bestemt seg for å skifte faglig retning i livet, og voksne personer som har behov for tilleggskompetanse. Mange i sistnevnte kategori er lærere, og som hovedregel velger de å bare ta årsstudiet i geografi. Noen studenter kommer rett fra videregående skole, men det er ikke mange.

Samfunnet har som helhet store utfordringer med å skape bærekraft i en situasjon med u-balanse på flere felt: Det er demografisk ubalanse med aldring og befolkningsnedgang i store deler av landet, samtidig som det er voksesmerter i de mest sentrale og hurtigvoksende byene/regionene. Videre har vi vansker med å innfri forpliktelser om reduksjon i utslippene av klimagasser og mengden naturinngrep, samtidig som det er skrikende etterspørsel etter utbygging av arealer, vannkraft og vindkraft for å motvirke prisstigning og fremme næringsvekst.

Geografifaget er med sitt romlige perspektiv og sin «tverrfaglighet», som omfatter både samfunnskunnskap og naturvitenskap, læring om kommunikasjon om romlige forhold (kartografi) og geografisk informasjonsteknologi, en egnet basis for fordypning i samfunnsplanlegging og til å møte utfordringene samfunnet står overfor. Det er behov for mennesker som har kunnskaper og trening i å se natur og samfunn i sammenheng, det er behov for planleggere, og det er behov for folk som behersker geografisk informasjonsteknologi. Vi har satset på at fordypning i planfag, kart/GIS og jus, innenfor rammen av det som er mulig på et bachelorstudium, også skal gi seg utslag i et økende antall studenter. Det gjenstår å se om vi lykkes.

Litteratur

Beheim, T. (2022). *Vindkraftverk og naturopplevelser. Hvilke konsekvenser har utbygging av vindkraft for folks utøvelse av friluftsliv*? Masteroppgave, Nord universitet.

Botten, K. (2021). *Roan vindkraftverk. Utbygging i tråd med konsesjonen?* Masteroppgave, Nord universitet.

Danielsen, D. E. (2022). *Naturfare i arealplanlegging. Ny plan–ny kunnskap?* Masteroppgave, Nord universitet.

Frigaard, T. (1999). *Høgskolevirksomheten i Nord-Trøndelag 1986-1999: et tilbakeblikk fra 13 år i ledelsen*. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Haugerud, H. H., & Junker, E. (2022). *Dispensasjoner fra nyere reguleringsplaner i Oslo–omfang og årsak.* I *Kart og Plan*, 115(4), 325-344.

Hagen, V. (2020). *Framtidig flomforvaltning i Gudbrandsdalen: Naturbasert eller infrastrukturbasert?* [Masteroppgave]. Nord universitet.

Havik, T. (1987). *Tiltaksrettet kystsoneplanlegging i Nord-Trøndelag*. I *Plan & arbeid*, 2 (87), 22-25.

Holand, I. S. & Thorsen, H. W. (2018). *Hva vil vi bruke sjøen til? Om planlegging som verktøy i kyst-sonen.* I B. Skorstad, E. Pettersen & G.Wollan (red.): *Vårt lille land: Små samfunn, store utfordringer*, 251-283.

Holand, I. S., Thorsen, H. W. E. (2022). *Kystsoneplanlegging: Hvilke kartdata vinner fram i planprosessen?* I *Kart og Plan*, 115(2), 100-126.

Høegh-Guldberg, O., Maziliauske, E., Eide, D., & Ryan, A. W. (2022). *Innovation for sustainability in world heritage destinations: Opportunities and challenges of the idealistic paradigm*. I *Handbook of Research on Cultural Tourism and Sustainability*, 56-83.

Junker, E., Askeland, M. & Bø, L. A. (2022). *Bestemmelser om energi- og miljøkrav i reguleringsplaner – i lys av konseptet nullutslippsnabolag*. I *Tidsskrift for eiendomsrett*, 17(2).

Ryan, A. W., Holand, I. S., og Wollan, G. (2007). *Havlandet: et destinasjonsutviklingsprosjekt mellom kommunene Roan, Osen, Flatanger og Namdalseid:* sluttrapport i samarbeid med Høgskolen i Nord-Trøndelag. Steinkjer: Høgskolen i Nord-Trøndelag.

Ryan, A. W., Sand, R., Carlsson, E., & Bye, R. (2014). *Samfunnsanalyse Namdalsregionen: samhandlingen mellom Namsos som regionby og omlandet med mål om økt vekstkraft.*

Sende, H. (2022). *Naturmangfold i arealplanlegging. Hvilke vurderinger gjør kommuner av naturmangfold ved omdisponering av areal i arealplaner?* Masteroppgave, Nord universitet.

Skjeggedal, T., Arnesen, T., Markhus, G., Saglie, I.L. & Thingstad P.G. (2001). *Regimenes slagmark. Om arealutnytting og forvaltningsregimer i LNF-områder.* Steinkjer: Nord-Trøndelagsforskning.

Skjeggedal, T., Arnesen, T., Markhus, G., og Thingstad, P. G. (2004). *Management strategies in forest landscapes in Norway*. I *European rural landscapes: Persistence and change in a globalising environment* (pp. 425-444). Dordrecht: Springer Netherlands.

Skjeggedal, T., Arnesen, T., Kveli, J., Markhus, G., Thingstad, P. G., Wollan, G., og Aasetre, J. (2005). *Inngrepsfrie naturområder som verktøy for arealforvaltning*. Steinkjer: Nord-Trøndelagsforskning.

Skjeggedal, T., Nordtug, J., Wollan, G., og Ystad, D. (2003). *Fortettingsrealisme*. I *Plan*, 35(6), 56-63.

Skjeggedal, T. og Thorsen, H. W. (1996). *Kampen om LNF. Forvaltning av utmarksressurser – etter særlover eller Plan- og bygningsloven?* NTF-notat 1996:8. Steinkjer: Nord-Trøndelagsforskning.

Stjernström, O., Junker, E., og Thorsen, H. W. (2023). *The private in the public: The case of Norwegian private zoning plans.* I *Land Use Policy*, 127, 106585.

Stjernström, O., Ellingsen, T., Dankertsen, A., & Sandersen, H. T. (2024). *Complexity and interdependence in local mineral extraction planning: The*

Nasa Mountain Quartz Case in Northern Norway. I *The Extractive Industries and Society*, 17, 101434.

Thorsen, H. W. (1987). *Plan- og tiltaksarbeid i kystkommunene – en ny plattform.* I *Plan & arbeid*, 2 (87), 30-33.